

ואורה על האמת ואזכיר את חסאי, שגם בעיני היה לנאמא המפעל הזה על בן החרץ.
 מלכותו שבמעשי בן מהרבה חרדים סתם, ונשרש בלבי כן ולא התעניינתי בזה כלל כי סוד
 היותו כנראה בלימוד חלמיריס ולהבין חכמים נכונה וכשרת להשיב לכל שואל כדברי ה'
 וכן אמר שלקינו כגלות החל הזה עיני כהכלה זו והאי ה' עיני שטעות היתה בירי וכיר אשר
 התגננו לזה, ואני מודה ואומר, כמו שמצינו בשי"ט מרבה ומכמה גדולי חכמים ור'
 שהורו ואמרו: דברים שאמרו להם - שטות היו בידו, ומורים דרבנן היינו שחיינו, ובה'
 אני איני תח משום אדם לומר כמובן דברי אמת שבלבי, כי אני כיה שמשו גדולי ויריק
 עולם ונתגדלתי בין חכמי דור קרשי עליונים אמתים, וגם למדתי ביה מימי נעורי ונשאת
 אשה כימי נעורי, כי נחשקתי עם כת גדול הדור בהיותי בן י"ט שנה, ולא פסקה חרה
 משלחתי מאז עד עתה, ואין אני מבטל דעתי דעת חודה משום גדול או רבי כמינוע, רק אם
 יחזיק עמי בדרך משא ומתן של חודה כראיות מברכר חז"ל - אז אורה על דבריו אם יצדק.
 אל לא בסביבה כרסית לחנו.
 א"ל הנני שמת'
 א"ל כ"ל

והיה כוונתו עליון כל הרבנים האלה
 הדרכה והקללה אשר נתתי לפניך להשיב אל לבך בכל
 היום אשר תדבר, יהיה אליהן שפה: ושפת ער-יהיה
 אליהן ושפתת בקלו בכל אשר-אני מעון היום אתה
 וקצת בכל לבבך ובכל נפשך, ושפי יהיה אליהן את שבוחר
 ותחמך ושפי וקצת מכל העמים אשר המיך יהיה אליהן
 שפה: אס-יהיה נהיך קצה השמים משם וקצתן יהיה
 אליהן ומשם יקח: והביאן יהיה אליהן אל-הארץ אשר
 ירשו אבתך וירשתה והיבך והדגן פאבתך: ומל יהיה
 אליהן את לבבך ואת-לבב ירדך לאהבה את-יהוה אליהן
 בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך: ונתן יהוה אליהן את
 כל האלות האלה על-אבותי ועל-שאיני אשר רדפתי: ונתנה
 חשב וקסמת בקול יהוה וקשית את-קל-סעוהו אשר אנכי
 מעון היום: והותיך יהוה אליהן בכל משה: וידך בפני
 האל יבני בהשגת יבכר ידמך למה כי ישיב יהוה
 לטוב עליו לטוב פאשר-שפי על-אבתך: כי תשמע
 קול יהוה אליהן לשקט סעוהו ותקחתי הכתובה פספר
 היתה הן פי חשב אליהוה אליהן בכל לבבך ובכל
 נפשך:
 פ"ק

ובעקדת יצחק שער המאה: "שהוא הקדים
 השוכה באמרו ושבת עד ד' אליהן וגומר, וסמך לזה גאולה באמרו ושבת ד' אליהן
 זה שבוך גור, ואחרי גאולה השוכה כמו שנאמר ואתה חשוכה ושמעת בקול ר', וגו'
 אתה החשוכה השונת חוספת טובה גאולה כמה שאמר והותיך ד' אליהן בכל מעשי
 רך וגו', ואחרי כן תשובה יותר חזקה כמה שאמר כי חשוכה אל ד' אליהן בכל לבבך
 בכל נפשך וכר וכו', והוא ענין התשובה השלמה והוא הכלית שלמותם." יבאורות
 תשובה" פרק י"ו: התעוררות חשבה של האומה בכללה לשוב אל ארצה, אל
 יהוה, אל דרכה ואל תכונתה, באמת אור של תשובה יש בה, באמת הדבר מתבטא
 בדרך גמור כבטויה של חודה: "ושבת עד ד' אליהן" כי חשוכה אל ד' אליהן.

פ"ק

אבות אבותי וכו' פרק א' הלכה א'

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אלי לאמר: כן אדם בית ישראל ישיב על ארצות ויטמאו
 אותה בדרם ובעליותם כמטאת הנה היתה דרכם לפני:
 ואשפך חמתי עליהם על-ההם אשר-יפוט על-הארץ
 ובעליותם טמאתה: ואפינ אותם בטיים ויזרו בארצות
 כדרם ובעליותם שפפתים: ויבאו אל-הגוים אשר-באו
 שם ויחללו את-שם קדשי באמר להם עשי יהוה אלהי ומאריע
 ויבאו ויאמרו על-שם קדשי אשר חללו בית ישראל בטיים
 אשר-באו שמה:
 אמר אר"י יהוה לא למענכם אני עשה בית ישראל כי אם
 לשם קדשי אשר חללתם בטיים אשר-באתם שם: וקדשתי
 את-שמי הגדול המהול בטיים אשר חללתם ברוכס וירעו
 הטיים כי-אני יהוה נאם אר"י יהוה בהקדשי ככם לעיניהם:
 ותקחתי אתכם מן-הטיים וקבעתי אתכם מכל-הארצות
 והבאתי אתכם אל-ארצתכם: ורקחתי עליכם מים טהורים
 וטוהרתי מכל טמאותיכם ומכל גלוהיכם אשר אתכם:
 ונתתי לכם לב חרש ויהי חרשה אתם בקרבכם והטרו את-
 לב האבן משרבם ונתתי לכם לב בשר: ואחר הוהי אתן
 בקרבכם וקשיתי את אשר-הקחתי מלב ומשפטי תשמרו
 ועשיתם: וישיבם בארץ אשר נתתי לאבותיכם והייתם לי
 לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים: והושעתי אתכם מכל
 טמאותיכם וקראתי אל-הדגן והרביית אתו ולא אתם עליכם
 רעב: והרביית את פרי העץ והטבת השרה

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

ושמאל אמר: דין לאכל לעימור פאכלו. כחנאי, ירבי אליעזר אומר: אם
 ישראל עושין תשובה - גאלתי, ואם לאו - אין גאלתי. אמר ליה רבי יהושע
 אם אין עושין תשובה - אין גאליוהו אלא, הקדוש פרוך הוא מעמיד להו מלך
 שמוחזיקו קשות בהמו, ויראול עושה תשובה ומחזירו למוטב. חנאי אר"י: רבי
 אליעזר אומר: אם ישראל עושה תשובה - גאלתי, שנאמר שוכו גנים שוכבים
 ארפה משוכותיכם. אמר לו רבי יהושע: והלא פכר נאמר היום ומפרתם ולא
 בכסף תגאלו, היום ומפרתם - בעבודה זרה, ולא בכסף תגאלו - לא
 בחשוכה ומעשים טובים. אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע: והלא פכר נאמר
 שוכו אלו ואשוכה אליכם. אמר ליה רבי יהושע: והלא פכר נאמר כי אנכי
 בעלתי ככם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים משפתה והבאתי אתכם ציון.
 אמר לו רבי אליעזר: והלא פכר נאמר ונתח חושעו: אמר לו רבי
 יהושע לרבי אליעזר: והלא פכר נאמר פה אמר ה' נאל ישראל קדושו לכוה
 ופסל למתקב ער לעבד משלים מלכים יראו קמט שרים וישחחוו. אמר לו רבי
 אליעזר: והלא פכר נאמר אם תשוב ישראל נאם
 ה' אלי תשוב. אמר לו רבי יהושע: והלא פכר
 נאמר ואשמע אח האיש לבוש הברים אשר מסעל
 למימי היאר וירם ימיו ושפאלו אל השמים ושבע
 פת העולם כי למעוד מערס ונצי וככלוה ופז
 יד עם קרש חכלינה כל אלה וגו'. ושחק רבי
 אליעזר, ואמר רבי אבא: אין לך עז מגילה מזה, שנאמר
 ואתם הרי ישראל עונכם חמט ופירכס חסאו לעמי
 ישראל וגו' (א"ל כ"ל סוף פסוק 133 - א"ל)

מגולה מזה.
 כשממן חרץ ישראל פריה בעין יפה
 אז יקרב הקד וחיך לך קד מגולה
 יומר: ר' ר"י סוף פסוק 133

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אבות אבותי וכו' פרק א' הלכה א'

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

ואנו המקובלים שבדורו רבי שלמה אלושכ בספר הקדוש (הקדמות
 ערובי) שער ד' פרק ט': "אנכם המקוה העתיד וכל חמדה ישראל שהם כל
 הירורים אחרונים דימות המשיח חזי המהיב הנה הם תלויים באמת רק בברית ולא
 בזכות, והוא ברית אבות ישראל, והברית לא תשר לעולם, וכן אומר רבנו תם, כוונת
 שבה נ"ה אי דה"ט ושמואל, דכוח אבות חמת אבל ברית אבות לא חמת, וכן הוא
 פשוט בחורה ככוף כללות דרוביך ואף גם זאת כי לא מסתמים ולא גאלתיס לכלותם
 להפר בריתי אתם כי אני ד' אלהיכם, הרי פשוט ההבטחה על הברית ישראל שלא
 תופר אפי' כהטא עובדי דחמיל, וכמו שפשוט שם בפרש"ע על פגרי גלולים, והואו
 הברית הנה הוא גם לכל יחיד ויחיד מישראל כפרס, וכמ"ש הגר"א בס' נצבים ובגיל
 בדבריו פיה ע"ש וכו', דימות המשיח אינו חלוי בזכות ומעשים כלל, וכן שם
 כשהורין צ"ו ס"ב פלוגתא דרי אליעזר ורי יהושע וכו', ולכפון שחק ר"א כמו
 שכבושם, והרי נודה ר"א גיב לר"י שהגאולה העתידה אינה תלוי במעשים טובים
 כלל, וכן כתב הרמב"ם בס' האוניו שהסכתה הגאולה העתידה אין בה תנאי בחשוכה
 ובגדוה אלא שהוא מוכנס לכוח עכ"פ וכו', וכן מורה ככה מסוקים ביחזקאל ל' ל"ו
 כגואר שם כמעט בפירוש שהגאולה והאחרונה אינה חלוי בחשוכה ומעשים טובים
 כלל, והיא כפוחה עכ"פ וכו', והרי לנו כמ"ז כי הגאולה העתידה אינה חלוי בזכות
 ומעשים כלל"

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

אמר רבי: כלו כל הקיצוץ, ואין הדבר חלוי אלא בחשוכה ומעשים טובים.

פרשה זו תרמו ענין גדול והערה ליושבי חבל כי ימוך ע"ד
 לו' בעללים יפך התק' לא' עשיהם לאוה' צד' התק' בנים
 עליומיו פק' כי כשבתהונוים מעין מדרך הטוב
 מתחלקים בהשפעה ומתמסקן עמוד הקדושה כי העיקר תלוי
 בהתחווים וזמר ומכר מלחמותו ירלה על המאכן מסכן
 העדות אשר הוא לתחוויתו שבו השרה שכינתו וכטווחו
 נמכר הבית ביד האומ' וכמחמס' ז'ל כפי פסוק מזמור
 לאפק כלו גיוסו' והודיע הכ' כי גולתו היא ביד הלדיק
 שאשר יהי קרוב ב' ע"ד לו' בקרובי אקדש הוא יגאל מחי'
 חסיו כי הארון ב'ה קרא ללדיקים חס כניכול דכתיב למען
 חסיו ועי' והגוללה תהיה בעעיר לכות בני אדם ויאמר להם
 הטוב לכסדי הטוב חוז גולים מעל שלתן לתיכם ומה יערכ
 לכם הקמים בעולם וולת החברה העליונה אשר הייה סמוכיה
 כסוכיב לבלתן לתיכם הוא פלה' עולם בני לעד ויתחיים
 בעיניו חלונת הנדמים ויעירם כהק הרוחני גם נרגש
 לבעל נפש כל חי עד אשר יעיכו מעשיהם וכוה יגאל ה'
 ממכרו ועל זה עתידין לתת פת הדיו כל אדוני הארץ
 גדולי ישראל ומהם יקשה ה' עלנן הבית העלוב :

ג' ואומר ויאמר כי לא יהיה לו גולל. ע"ד לו' ז'ל אין איה' ללל
 הקב"ה דכתיב ה' איה' מלחמה כשלל יהי' לו גולל כי אין
 איה' שס על לב אינמחל ואין מחויק ביד אומה ישראלית
 להשיכה אל זביה' חל חממרי כי ה' אבד' תקוה חלל והשיגה
 ירו ומלל כדי גולתו אמרו ז"ל כי היסורין והגלות הם
 תקוה האומה להשעירה וכוה מה שרמו והשיגה ירו ע"ד
 לו' יד ה' היתה כס שיה' גתם הגבור' הנוכחם בלחמה
 בגלות המר ובחללעו' זה ישיג למלוא כדי גולתה הבית:
 ואוברר וחסד וגו'. הנה לרד שהמכר הוא כטווחו
 כלומר' הן כטווחים ומכרתם והעון הוא מוכ כהאס'
 בשעת קריעת השער נר'ך לעשות השכון הטוב שעלו
 ולפרוע השאר והוא אומ' וחסד את שני ממכרו השטם
 כשאר הבית מכור ויתנכה לפי שיעור הכספים מעוט' ישראל
 והעודף ישיב ע"ד לו' ז'ל במשפטי התשובה ומיקוויים
 תשובת המשקל חס ארס' נכה מעטו' יג' ע'למו כשער מה
 כשיק' ומן הגוללה והוא מממ' ז'ל שיהיו חבלי משיח
 וכוה וסב ללחוחו פי' חוזר אל הקב"ה בסעל ישראל ע"ד
 אומר וסב' את שכוך ואמרו ז"ל ישוב לה נל' חלל וסב
 וגו' ואומר וסל לא מלח' ירו די הכיב. פי' חס יראה
 הארון כי אין כח בעס לסכול כפלים עוד ורבו הוכותיהם
 למעלה רלס' אפס ככס כח הסכל והיב ממכרו עד שנת ה' וכל
 שבוה ומן המונבל לגול' כעתה וולל יולל ביכולסל לחחוח
 כי ק' הגלות ישנו אפי' יהיו ישראל רעים גמורי' ח' :

נהר יב

לכאר הילוך בין גשמת ישראל הדרים נאי
 לנשמת ישראל הדרים בתוצה לארץ :
 כי גשמת ישראל הדרים נחיל הם מעולם כמלפני עולם של
 הפופיים הנקרא דתי יעקב וענר ענרי' אשר טענוהו הוא
 טנימ כמנין נשמי ישראל הדרים נאי' נלים מיי ספיקות של היליה
 ונקלס בית ישראל גם נקלסי' בניי גם נקלסי' בני אל והלכס אס
 הוא נחיל יס לו נפש והפופיים וסכוכי' לנכס נללי' נל אליו נפש
 מילי' מדי' ומתנכס מוך נפש היטה' ענו ונללה קלס' שישן
 נללי' יוללי' גי הנפשות ועוליס' למענה' ומסרה איה' מונחת כ'א
 המרסה נלנד ולכן חינו רלוי לפוכסיס כי הלל היא לינה חונכה
 ולכן חרזיל טענהלו לי' טעומויו כלס וכל פור נלרן ישראל נקלס
 לדיק הנס שבוה חינו כפי הנללה לעיניס כ'א לא היה לדיק היסס
 הלרן עקילו כנשיה ומקיס הלרן אס יופניה וכין כהלרן ח'א
 עקילו כהכס הוא סקקלס לדיק ולפ' שבוה נמקת נשט

נהר יב

באחרונה מבוארת עוד התאחדות שתוקו זו של ר' אליעזר, שבסנהדרין צ"ח,
 בהמשך כל הענין שם לתורת הקץ המגולה של ר' אבא, ב"חסף חן' להרב ר' נתן
 פרידלנד, (אשר הגאון האדרי"ת בהכנסתו שם בעיני שגם אביו הגאון רבי בנימין
 מאוד הטוב בעיניו דרכיו ודבריו של הרנ"ט) בורך כ"ו: "וחתמה הגמרא שם ושתק
 ר"א ואמר לי מו"ר הגאון ר' זנוביל סלאטר הנצב"ה כי שתיקה כהדואה דימא, וכן
 נמצא ביושמי ביצה, (גי שצ"ל תענית, והוא בפ"א הי"א) איסתליק רבי אליעזר,
 וכמפורש ב"קרבן העדה" שם שהודח, דאי"כ למת צריכה הגמרא דוקא מה לסיים
 שתק ר"א דלא כהרגיל, אלא רק להודיע שהודה לר"א, והודאה לי בפד"א שהודה
 בפירוש, נמצא רב יחיאי שהדבר תלוי בחשובה, ואחרי תיבות ושתק ר' אליעזר
 הביא הגמרא תומי' ע"ן ואמר ר' אבא (אין לך קץ מגולה מזה שנאמר ואת הרי
 ישראל ענפכם חתנו ופריכם תשא לעמי ישראל כי קרבו לבוא), היינו על כל הג"ל,
 כאומר אין תשובה מעכבת ואין קץ מעכב, כי אין קץ בדבר רק זה הקץ המגולה,
 כאשר בכל ומני הכושר יתקברו ישראל לבוא אל ארץ הקדושה של נחלת שדה וכו"ס
 והארץ חתן להם יבולה בשפע רב זה הוא הקץ המגולה, וזה הוא דור שבזיוד בא,
 (ומקודם שם: כי סתמא דיגמרא כתבה שם ואמר ר' אבא בוא"ן אין שלא גוכר שם
 שם ר' אבא מקודם, לומר שר' אבא סובב וזלר על כל דברי התנאים והאמוראים שם).

308 אצ"ה - מאת ה' ה' ה' - חסן א' ע"ה

13

זכור הוטר, תני לי' הויה ששל למלך שהיך לחמת גר' והכל בניו
 עמו, מפעם אחת הקניסוהו ונשבע שאינו טטלן היה נוכר לדם
 וכוה ואמר הלוא יהיו בני עמי אע"פ שמבטיחים אותי, הוא
 הוא רכזיב ס"מי יחנני כמרכר מלך אורתיס אמר הקב"ה הלוא יהיו
 בני עמי כמו שרור במברר שרור מלינת עלי, והכותה ס"בית ישראל
 וישבים על ארפתם ויטסאו אותה. אמר הקב"ה הלוא יהיו בני
 עמי בארץ ישראל אע"פ שמססאין אותה:

נהר יב

אם אצל הגר"א היה "הקץ המגולה", כחון שיש להגשימו, לתקת יתד
 ראשון לבנין, להשמיע את בשרת וגאולה—הרי אצל הראי"ה מופיע "הקץ
 המגולה" כסימן ברור לאתחלתה שהאלה, נקודת היחדוש במשנת הראי"ה,
 שהקץ המגולה משמש כח מתפנס המדרבן בכל התחומים, הרישמו ניכר
 בהרבה תופעות, ביחס לגלות וגאולה, תשובה, תורה, וכל הליכות עולם. כלומר
 "הקץ המגולה" מותוו מסתח לפתיחות שערים רבים בעולמה של היהדות,
 כהנתת יסוד יש לדעת שאין "הקץ המגולה", מעשה אנוש וחתבלוהו, כפי
 שרודים לראות כד' אלו העומדים מנגד בעידן החתיה הריגס שותפים במפעלים
 הנעשים בתקופת האתחלתה. יש לדעת שתחלתו בידי אדם—וגמרו בידי שמים,
 וגם מה שגראה שבידי אדם—בתור תוכס של התחליים רוח ה' מפעמת בקרבם.
 "כן אתחלתא דגאולה דאי' תולכת ומפיעה לפנינו, אמנם לא
 מהיום התחילה תופעה זו, רק מאז התחיל הקץ המגולה
 להגלות מעת אשר הרי ישראל הוללו לעשות ענפים ולשאת פרי
 לעם ישראל אשר קרבו לבוא, התחילה אתחלתא זו, ועיני כל חדר
 ברוח דעת, היו תמיד נשאות כי יד ה' הנהנתה כל מטיבות דררים
 הפליא פלאותיה להביא את התחלה הזאת למעלה יותר רוממה
 המלא הוא קם ויתא בניינו לעינינו, לא על ידי מעשה אדם
 וחתבלוהו, כ"א ממלאות תמים דעים" א.

ברוך נסיעתו לא"י כתב לתלמדו הג"ר יהושע השיל בעל "מצמיח ישועה".
 והביע את משאלתו הכמוסה:

14

"וינני הש"ת לנטוע במו ידי עצי פרי בסביבות ירושלים, לקיים:

כי תבואו אל הארץ ונטעתם, בסוד "הקץ המגולה" א.

משמע שיש להתחיל במעשים ופעולות לקראת הופעת סימן זה והדבר מסור
 כידניו.

בפעדיתנו על סף האתחלתה, שהיא מצוינת במשנת הגאון כסמכות לימיו,
 צווח על חלמידינו ללמוד ולהבין את כל הבחינות החכונות של סדר האתחלתה,
 כדי שידעו את הדרך המעשים שיש לבצע, ולארז הבנה נכונה של דרכי משיח,

16

ועקבותיה המתגלים בעולם—יש לפעול, כאן חידושו של הגאון, לטוסק בגושא
 חישוב הקץ בצורה רחבה, ללא חשש מנעות חכמינו: "הפח רוחם של מחשבי
 קצים", ומדוע? כי "הכותה היא על מחשבי קצים גרידא בלי המעשים של
 אתערותא דלחחא, שאינם מתחשבים עם האתחלתה הבאה ע"י משיח הראשון,
 משיח בן יוסף להכשרת הגאולה בפועל" א.

בבית מדרשו לא עסקו בקץ, כדיון אקדמאי, בעיון שאין ממנו תולדה לחיי
 המעשה, שעליו באה אוהרת חכמים, כאן עסקו ב"דבר ה'—זה הקץ" א, כבורר
 הלכה למעשה, בהליכות עולם, ועל כן את כל עקבות האתחלתה "גילה לרבים
 מחלמידינו שהבטיחוהו וזאמנה לעלות לציון ולהתחיל בפועל בעבודת קיבוץ
 גלויות, באתערותא דלחחא בסע"ד" א.

15

מבאר רבנו, שיסוד התשובה היא בעצם שיבת ישראל לארצם, ועל גבי היסוד הזה
 יבנו כל הקומות הבאות, המלאות והשלמות. לידת ישראל בארצם זהו ראשיתו של
 מסע התשובה היותר יסודי, היותר עמוק והיותר נצחי. מפני שבחזרת האומה לארצה
 נבנית היא מהמסר עד הספוחות; חזרות היא לכריאותה בכל מדרגותיה, לקדושת חייה,
 לשמיות מצוותיה ולמקדשה.

16

ההליך החשובה מתחיל מהקנים. גולרת רוח באומה, רוח גואל ישראל המופיעה
 ממעמקים ופועלת מתוכיות נשמתם של ישראל להשיב את האומה אל ארצה ואל
 אלהיה, את תורתה, אל מלאו קומחה, אל ישראל השכינה בקרבה. בתחלתו של מסע
 חשוכה זה מתברר עניינם של ישראל, ע"י אחד בארץ, מתבררת עניינה של קדושת
 החיים, מתברר עניינו של שם שמים בעולם, עניינו של אלהים חיים ומלך עולם.

תהליך זה לא יכול להתחשב בבית הקברות של הגלות, אלא רק בבית חייה של
 האומה, חיי קדושת נשמתה, בבית חיי אלהיה. לכן, מופיעות החשובה הגאולה
 בפרשת קצים" חידוי, כעניין אחד. כי באמת דבר אחד הן, ואי אפשר להפריד ביניהן,
 מתוך מנחת החשובה שגולרת ממעמקים, הולכת ומופיעה הגאולה קימעת-קימעת,
 מתוך קשיים גדולים, ולא תשוב אחרו. "האני אשביר ולא אוליד יאמר ד"י וישעה סו,
 ט. האומה הולכת וגולרת אל אלהיה, אל תורתה, אל מלאו קומחה, אל שמירת
 מצוותיה כולן.

ההליך החשובה מתחיל מהקנים. גולרת רוח באומה, רוח גואל ישראל המופיעה
 ממעמקים ופועלת מתוכיות נשמתם של ישראל להשיב את האומה אל ארצה ואל
 אלהיה, את תורתה, אל מלאו קומחה, אל ישראל השכינה בקרבה. בתחלתו של מסע
 חשוכה זה מתברר עניינם של ישראל, ע"י אחד בארץ, מתבררת עניינה של קדושת
 החיים, מתברר עניינו של שם שמים בעולם, עניינו של אלהים חיים ומלך עולם.

תהליך זה לא יכול להתחשב בבית הקברות של הגלות, אלא רק בבית חייה של
 האומה, חיי קדושת נשמתה, בבית חיי אלהיה. לכן, מופיעות החשובה הגאולה
 בפרשת קצים" חידוי, כעניין אחד. כי באמת דבר אחד הן, ואי אפשר להפריד ביניהן,
 מתוך מנחת החשובה שגולרת ממעמקים, הולכת ומופיעה הגאולה קימעת-קימעת,
 מתוך קשיים גדולים, ולא תשוב אחרו. "האני אשביר ולא אוליד יאמר ד"י וישעה סו,
 ט. האומה הולכת וגולרת אל אלהיה, אל תורתה, אל מלאו קומחה, אל שמירת
 מצוותיה כולן.

ההליך החשובה מתחיל מהקנים. גולרת רוח באומה, רוח גואל ישראל המופיעה
 ממעמקים ופועלת מתוכיות נשמתם של ישראל להשיב את האומה אל ארצה ואל
 אלהיה, את תורתה, אל מלאו קומחה, אל ישראל השכינה בקרבה. בתחלתו של מסע
 חשוכה זה מתברר עניינם של ישראל, ע"י אחד בארץ, מתבררת עניינה של קדושת
 החיים, מתברר עניינו של שם שמים בעולם, עניינו של אלהים חיים ומלך עולם.

תהליך זה לא יכול להתחשב בבית הקברות של הגלות, אלא רק בבית חייה של
 האומה, חיי קדושת נשמתה, בבית חיי אלהיה. לכן, מופיעות החשובה הגאולה
 בפרשת קצים" חידוי, כעניין אחד. כי באמת דבר אחד הן, ואי אפשר להפריד ביניהן,
 מתוך מנחת החשובה שגולרת ממעמקים, הולכת ומופיעה הגאולה קימעת-קימעת,
 מתוך קשיים גדולים, ולא תשוב אחרו. "האני אשביר ולא אוליד יאמר ד"י וישעה סו,
 ט. האומה הולכת וגולרת אל אלהיה, אל תורתה, אל מלאו קומחה, אל שמירת
 מצוותיה כולן.

ההליך החשובה מתחיל מהקנים. גולרת רוח באומה, רוח גואל ישראל המופיעה
 ממעמקים ופועלת מתוכיות נשמתם של ישראל להשיב את האומה אל ארצה ואל
 אלהיה, את תורתה, אל מלאו קומחה, אל ישראל השכינה בקרבה. בתחלתו של מסע
 חשוכה זה מתברר עניינם של ישראל, ע"י אחד בארץ, מתבררת עניינה של קדושת
 החיים, מתברר עניינו של שם שמים בעולם, עניינו של אלהים חיים ומלך עולם.

נהר יב

ימדתה ישראל היא התגלות הקץ המגולה. בגמרא סנהדרין' כתוב: 'אמר רבי
 אבא: אין לך קץ מגולה מזה', שנאמר: ואחם הרי ישראל ענפכם חתנו ופריכם
 תשא לעמי ישראל כי קרבו לבוא. אין זה סתם קץ שהוא גלוי, אלא אין לך
 קץ מגולה מזה! היו פה מקומות סוככים, שבהם שרצה המלריה והקדחת.
 כפתח תקוה, בחדרה וכיבוד המעלה, אלא אפשר היה להחיישב. ועכשיו, בדרך
 המש, ובנו-שלי-עולם החפיים אָתנו וצם הארץ הזאת. יזאתם הרי ישראל ענפכם
 חתנו ופריכם תשא. ארץ-ישראל נחנת פירותיה בעץ יפה. זהו צד אחד. ומצד
 שני: 'כי קרבו לבוא'— קיבוץ גלויות. פלאי הפלאים של קיבוץ הגלויות
 שמופיע דרך כל הסיכוכים...

מתוך שיחת רבינו, יום העצמאות תשל"ג.

ההליך החשובה מתחיל מהקנים. גולרת רוח באומה, רוח גואל ישראל המופיעה
 ממעמקים ופועלת מתוכיות נשמתם של ישראל להשיב את האומה אל ארצה ואל
 אלהיה, את תורתה, אל מלאו קומחה, אל ישראל השכינה בקרבה. בתחלתו של מסע
 חשוכה זה מתברר עניינם של ישראל, ע"י אחד בארץ, מתבררת עניינה של קדושת
 החיים, מתברר עניינו של שם שמים בעולם, עניינו של אלהים חיים ומלך עולם.